

ВІДГУК

**опонента – докторки юридичних наук, професорки,
професорки кафедри фінансового та податкового права
Державного податкового університету Міністерства фінансів України
Рябченко Олени Петрівни на дисертаційну роботу
Виноградової Анастасії Іванівни на тему
«Адміністративно-правові засади
кадрового забезпечення діяльності судів в Україні»
на здобуття наукового ступеня доктора філософії
у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність теми дисертації. Конституційна формула єдності і розподілу державної влади визначає особливе місце судової гілки влади у механізмі держави. Її належне функціонування потребує законодавчого закріплення та правореалізації таких її характерних рис як самостійність, виключність, повнота юрисдикції. Змістовною і організаційною стороною судової влади є правосуддя, що визначає пріоритетне значення ч.1 ст.124 Конституції України, якою закріплено принципово важливу для розвитку держави, гарантування законності та захисту прав людини і громадянина норму про здійснення правосуддя виключно судами. У цьому контексті слід навести мотивувальну частину Рішення Конституційного Суду України від 30 січня 2003 року №3-рп/2003, де зазначено, що “Правосуддя за своєю суттю визнається лише за умови, що воно відповідає вимогам справедливості і забезпечує ефективне поновлення в правах”. Основний Закон нашої держави закріплює гарантії забезпечення незалежності і недоторканності суддів, що є невід’ємною складовою їх статусу, а також принципи їх професійної діяльності. Конституційно визначений статус суддів обумовлений наявністю виняткової можливості реалізувати судову владу і, тим самим, виконувати державно значиму соціально-правову роль її носія.

У зв’язку із вказаним, питання кадрового забезпечення діяльності судів є наріжними для належної реалізації функції правосуддя, гарантування належного захисту прав, охоронюваних законом інтересів фізичних та

юридичних осіб, що формує довіру громадськості до суду та зниження рівня правового нігілізму та його негативного впливу на розвиток держави.

Особливо чутливими питання кадрового забезпечення діяльності судів стають в період судової реформи, спрямованість якої визначається необхідністю зміцнення судової влади, підвищення її авторитету задля ефективної реалізації її конституційно визначених функцій і призначення. Сучасний етап судової реформи є тривалим за сукупністю багатьох причин політико-правового характеру. Наразі оголошено конкурси на заміщення вакантних посад в судах і процес формування професійного корпусу суддів фактично розблоковано. Разом з тим, проблема оптимізації процедур кадрового забезпечення діяльності судів, підвищення ефективності їх здійснення не втрачає актуальності.

Про актуальність цієї проблеми свідчить і опрацювання наукових джерел, коли у більшості з них предмет аналізу становлять загальні питання організації діяльності судів, кадрового забезпечення судових органів, правового статусу суддів. Окреме місце посідають роботи професора І.Є. Марочкина та послідовників його вчення, якими закладено методологічні підвалини праворозуміння судової влади. Серед наукових робіт концептуального характеру можна вказати дослідження С.В. Прилуцького (присвячені проблемам судової влади, формуванню корпусу професійних суддів), О.М. Овчаренко (юридична відповідальність суддів), Р.З. Голобутовського (публічна служба в судах), О.В. Ул'яновської (реалізація права на судовий захист), А.В. Шевченка (кадрова робота у судовій системі) та інших.

Отже, завдання наукового критичного опрацювання проблеми кадрового забезпечення діяльності судів в Україні у вимірі адміністративно-правових засад здійснення ще потребують поглибленої уваги. Зважаючи на вказане вище, тема дослідження А.І. Виноградової, присвячена формуванню теоретичного підґрунтя та визначенню адміністративно-правових засад кадрового забезпечення діяльності судів в Україні, обґрунтуванню шляхів

вдосконалення адміністративно-правового регулювання кадрового забезпечення діяльності судів, є актуальною, особливо у контексті реалізації норм Розділу VIII Конституції України, якою закріплено функції судової влади, суб'єкти і форми її здійснення.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Ознайомлення зі змістом дослідження дозволяють констатувати належну ступінь обґрунтованості наукових положень і рекомендацій, які містить дисертація, їх обґрунтованість, достовірність, оригінальність, відповідність встановленим вимогам. Такий висновок сформований на основі проведеного дисертанткою наукового узагальнення та критичного аналізу широкого масиву нормативних актів із врахуванням генезису процесу адміністративно-правового регулювання відносин щодо кадрового забезпечення діяльності судів та спираючись на Конституцію України, опрацьовано рішення Конституційного Суду України, положення міжнародного законодавства у цій царині, правові позиції Європейського суду з прав людини, актуальні напрацювання вчених-дослідників загальних проблем розвитку науки адміністративного права, проблем організації судової влади, предметних наукових адміністративно-правових досліджень окремих проблем кадрового забезпечення діяльності судів та суміжних проблемних питань. Наукова основа дисертації зачіпає розробки вітчизняних учених із загальної теорії права, конституційного права, адміністративного права, у галузі судоустрою. Дисертантка також вказує про широкий полігалузевий спектр наукових досліджень з різних галузей гуманітарної науки, присвячених загальній категорії кадрового забезпечення (с.36-37). Використану потужну джерельну базу - 289 джерел.

Обраний підхід дозволяє побудувати логіко-смісловий ряд наукового аналізу проблеми розкриття сутності і змісту адміністративно-правових засад кадрового забезпечення діяльності судів, довести необхідність комплексного підходу до дослідження та обґрунтувати доцільність розгляду базової

категорії «кадрове забезпечення діяльності судів» у вузькому та широкому значеннях із пріоритетністю (відповідно до предмету дослідження) вузького значення (с.47-48).

Грамотно обрана методологія наукового аналізу дозволила авторці дисертації сформувати структуру роботи, ретельно опрацювати доктринальні та нормативні джерела, сформулювати логічні і перспективні для науковців і практиків висновки і рекомендації. Достовірність отриманих положень і висновків та обґрунтованість запропонованих пропозицій досягнута завдяки застосуванню системного підходу, що дозволило сформувати діалектику наукового пошуку, його структуру, обсяг і межі аналітико-юридичних напрацювань. Методологію дослідження також забезпечують і конкретно-наукові методи, характерні для робіт юридичного спрямування: логіко-семантичний метод у поєднанні із формально-юридичним (підрозділ 1.1 розділу 1); класифікації та групування (підрозділ 1.2 розділу 1, підрозділ 2.3 розділу 2, підрозділ 2.2 розділу 2); синтезу у поєднанні із формально-юридичним методом (підрозділ 1.2 розділу 1); догматичний (підрозділ 2.1 розділу 2); феноменологічний (підрозділ 2.2 розділу 2); порівняльно-правовий у поєднанні із формально-юридичним (підрозділ 3.1 розділу 3) та з методом групування (підрозділ 3.2 розділу 3). Схвальної оцінки заслуговує також намагання А.І. Виноградової працювати на різних рівнях дослідження – від фундаментального до науково-прикладного.

Достовірність і обґрунтованість сформульованих висновків і пропозицій щодо змін до законодавства забезпечуються результатами критичного аналізу судової практики, використанням правових позицій Європейського суду з прав людини, Конституційного Суду України.

Кількість та якість використаних матеріалів, ґрунтовність їх аналізу є підставою забезпечення достатнього рівня достовірності та обґрунтованості отриманих результатів дисертаційної праці.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами.

Робота виконана відповідно до Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 р.р., що затверджені 03.03.2016 р. загальними зборами Національної академії правових наук України. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану наукових досліджень кафедри конституційного і адміністративного права Національного авіаційного університету за темами: «Традиції і новації у сучасній українській державності та правовому житті» (державний реєстраційний номер 0106U004970), «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» (державний реєстраційний номер 0116U001842), а також згідно з науковою темою кафедри цивільного, адміністративного та фінансового права Класичного приватного університету «Баланс публічних і приватних інтересів при приватному регулюванні суспільних відносин» (державний реєстраційний номер: 0122U002006).

Наукова новизна отриманих результатів обумовлена методологією наукового аналізу, побудованому на поєднанні системного підходу із діалектикою, що відповідає предмету дослідження, який стосується адміністративно-правових засад кадрового забезпечення діяльності судів. Наукова новизна представленої роботи виявляється у тому, що дисертація є одним із перших в Україні системних досліджень, в якому з використанням сучасних методів наукового пізнання та з урахуванням новітніх досягнень правничої науки обґрунтовано підхід до визначення кадрового забезпечення діяльності судів як адміністративно-правового явища, що дозволило розкрити сутність вказаного забезпечення як адміністративної діяльності та визначити його особливості, порівняно із кадровим забезпеченням судової влади в цілому та запропонувати шляхи вдосконалення адміністративно-правового регулювання окресленої сфери суспільних відносин. (с.21).

Привертають увагу, у першу чергу, положення наукової новизни, які сформульовані уперше і у яких відображено унікальність даної роботи, що дозволяє вказати опоненту про роботу як “одну з перших”. Насамперед, зазначене стосується чітко сформульованого підходу, за яким визначення адміністративно-правових засад кадрового забезпечення діяльності судів як сукупності базових положень, в яких відображено сутність адміністративно-правового регулювання відповідних відносин (с.21). Такий підхід не тільки дозволяє встановити співвідношення між категоріями “адміністративно-правові засади”, “адміністративно-правове регулювання”, а й врахувати їх сутність і зміст, що дозволяє вказати про логіко-семантичний та змістовний зв’язок між ними, обумовлює предмет та межі наукового аналізу.

Вузький підхід до дослідження поняття “кадрове забезпечення діяльності судів”, доцільність застосування якого обґрунтовується у роботі, дозволив розкрити це поняття із врахуванням його адміністративно-правової природи та процедурної форми. Такий підхід визначений юридичним значенням терміну “забезпечення”, розмежуванням із категоріями “проходження служби”, “службова кар’єра” (зміст яких охоплюється категорією “кадрове забезпечення” у широкому значенні), врахуванням конституційно-правового статусу судів, а також відсутністю протиріч із окремими думками науковців. Крім того, визнання адміністративно-правової природи діяльності щодо кадрового забезпечення дозволило дисертантці вказати про те, що така діяльність є адміністративною (с.207-208). Кадрове забезпечення діяльності судів у його адміністративно-правовому вимірі охарактеризовано як адміністративно-правове явище, до якого віднесено процедури: комплектування посад публічної служби в судах, призначення на вказані посади, звільнення з посад публічної служби (с.21).

Теоретичною новелою є обґрунтований підхід, за яким публічну службу на посадах державної служби в апараті суду віднесено до адміністративної служби (с.21), що дозволяє її ідентифікувати у теоретичному сенсі,

позначаючи однією ознакою “адміністративний” специфіку служби в апараті суду.

Викликає неабияку зацікавленість положення наукової новизни, яке віднесено до групи тих, які “удосконалено” щодо форми просування судді по службі та необхідності закріплення окремої процедури призначення діючого судді на посаду у суді вищого рівня, а також повноважень Вищої ради правосуддя у зв’язку із просуванням судді по службі (с.22, с.215). Дисертантка слушно зазначає, що актуальна процедура призначення судді на посаду не містить достатніх гарантій участі у ній діючого судді в умовах значного навантаження на суддів, не враховує наявності у кандидата значного досвіду роботи на посаді судді, а також - різницю у рівні суду, де суддя здійснює правосуддя та суду, до якого він претендує на зайняття посади (с.215).

Аналізуючи інші положення наукової новизни, які стосуються удосконалення або подальшого розвитку існуючих теоретичних положень, доцільно відзначити, що вони відображають особливості адміністративно-правових засад кадрового забезпечення діяльності судів і стосуються:

- визначення принципів кадрового забезпечення національної судової системи та їх систематизації, критерієм якої обрано вид публічної служби в судах: суддівської, адміністративної та мілітаризованої (Служба судових розпорядників та Служба судової охорони) (с.22). Привертає увагу дуалізм визначення принципів кадрового забезпечення діяльності судів - як системоутворюючих, нормативних вимог до такого забезпечення та як соціально-правового явища, що будучи відтворене у правових вимогах, набуває юридичного, загальнообов’язкового значення базових положень щодо визначення та функціонування системи кадрового забезпечення діяльності судів (с.211). Слід також відзначити пропозиції щодо внесення змін до ст.4 Закону України “Про державну службу”, якою урегульовано принципи державної служби, і які спрямовані на вдосконалення процедур комплектування посад державної служби в судах (с.102-105);

- поняття та ознаки суб'єкта кадрового забезпечення діяльності судів як видового щодо "суб'єкта кадрового забезпечення органу публічної влади" із врахуванням особливостей публічної служби у суді (с.22). Слушним є підхід до систематизації ознак суб'єкта кадрового забезпечення діяльності судів, за яким виділено загальні і специфічні ознаки (с.211), що дозволяє відтворити особливості їх правового статусу, зокрема, колегіальний характер прийняття рішень;

- визначення поняття, ознак публічної служби в судах, здійснення класифікації та виділення: суддівської служби (служби на посаді судді); адміністративної служби; патронатної служби; спеціалізованої служби (служби на посадах співробітників Служби судової охорони, яка передбачає присвоєння спеціальних звань) (с.22);

- розвитку положень про систему суб'єктів кадрового забезпечення національної судової системи та здійснення систематизації суб'єктів кадрового забезпечення діяльності судів за критеріями: здійснюваних функцій; положень по відношенню до суду; форми прийняття рішень (с.22);

- категорії "акти суб'єкта публічної влади" із відповідними особливостями такого акта щодо актів суб'єктів кадрового забезпечення судів у адміністративно-правовому вимірі (с.22). При цьому дисертантка слушно зазначає про безпосередню залежність форми прийняття рішення щодо кадрового забезпечення діяльності судів від характеру компетенції суб'єкта його прийняття, місця такого суб'єкта у системі суб'єктів кадрового забезпечення діяльності судів (с.129). А.І. Виноградова вказує, що таким актам притаманні усі ознаки індивідуальних (адміністративних) актів та, водночас, існує їх специфіка, визначена природою судової влади та особливостями кадрового забезпечення діяльності судів (с.132-133), яка зумовлює: форму вираження (виключно письмову); юридичні наслідки (мають правоуповноважувальний характер); дію у часі (безстрокові); функції правового регулювання (виключно регулятивний характер) (с.212).

Окрему вагу слід приділити комплексу пропозицій щодо змін до законодавства, які обґрунтовані А.І. Виноградовою та чітко сформульовані, в тому числі - виходячи з міжнародних стандартів у галузі судочинства (с.214-217).

Практичне значення отриманих результатів. Результати дослідження Виноградової Анастасії Іванівни можуть бути використані: у правотворчій діяльності – для подальшого розвитку правового регулювання кадрового забезпечення діяльності судів, у правозастосовному процесі – з метою подолання існуючих недоліків правового регулювання; у науковій діяльності – є теоретичним підґрунтям для розвитку наукових досліджень опрацьованих категорій; у навчальному процесі – при викладанні навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Організація судових та правоохоронних органів», а також для вдосконалення навчально-методичного забезпечення інших навчальних дисциплін адміністративно-правового спрямування та у сфері судоустрою (Довідка про впровадження Класичного приватного університету від 20.09.2023).

Наукові публікації Виноградової Анастасії Іванівни. Основні наукові положення та результати дисертаційного дослідження висвітлено у 9 публікаціях, одна з яких опублікована у виданні, що включене до міжнародної наукометричної бази Emerging Sources Citation Index (ESCI) by Web of Science, 4 статті в наукових фахових виданнях України, 1 стаття у зарубіжному науковому виданні та трьох тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Аналіз поданих публікацій свідчить, що у дисертації наукові ідеї та розробки співавторів не використовувалися. Наукові результати, розробки, висновки та рекомендації, які викладені в роботі і виносяться на захист, одержані авторкою дисертації особисто.

Обсяг особистого внеску автора у роботах, опублікованих у співавторстві, наведений у переліку опублікованих праць. Авторський внесок до статті Sopilko I., Timush D., Vynohradova A., Zubko Y., & Gordieiev V. (2022). Guarantees of an independent tribunal in administrative proceedings in the context of the implementation of the human right to a fair trial. CUESTIONES POLÍTICAS. Vol.º40 Nº74 (2022): 456-473. <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4074.25> (*Web of Science*) складає 20%.

Наукові положення, висновки дисертації, пропозиції та результати належним чином апробовані і доступні широкому загалу, будучи опублікованими у статтях, тезах виступів на конференціях.

Відсутність порушень академічної доброчесності.

У ході вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій А.І. Виноградової, фактів порушень академічної доброчесності не виявлено.

Оцінка змісту дисертації. Структурно дисертація складається з анотацій українською й англійською мовами, вступу, трьох розділів, що містять сім підрозділів, висновків до кожного розділу та загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Позитивно оцінюючи дослідження А.І. Виноградової, відзначаючи його теоретичне та практичне значення, водночас слід констатувати, що окремі наукові положення мають дискусійний характер, а окремі потребують додаткових пояснень.

1. Доцільно навести додаткові аргументи щодо застосування широкого і вузького підходів до розкриття поняття “кадрове забезпечення” (с.47-48, с.207-208), враховуючи, що широке значення будь-якого поняття інколи може

призвести до проблем із встановленням меж дослідження та відповідності його предмету.

2. У п.1.2 досліджено питання систематизації публічної служби в судах, виділено її види та розкрито особливості впливу на кадрове забезпечення діяльності судів. Так, видами публічної служби в судах названо: суддівська служба (служба на посаді судді); адміністративна служба; патронатна служба; спеціалізована служба (служба на посадах співробітників Служби судової охорони, яка передбачає присвоєння спеціальних звань) (с.48-77, 208). Такий підхід в цілому є виправданим, проте не виключає доцільність питання про його співвідношення із нормами Закону України “Про судоустрій і статус суддів” щодо категорій кадрів, якими має бути забезпечена діяльність судів, а саме: судді (Розділ III); державні службовці (ст.150); працівники, які виконують функції з обслуговування (ст.150); помічники суддів (ст.157); працівники бібліотеки суду (ст.158) (с.55-56 дисертації).

3. У підрозділі 2.3 дисертації обґрунтовано класифікацію адміністративних процедур кадрового забезпечення діяльності судів, яку здійснено, виходячи зі змісту адміністративно-правового регулювання, що дозволило авторці вказати, що “об’єктами адміністративно-правового забезпечення діяльності судів у адміністративно-правовому розумінні є посади у суді (суддя; адміністративні посади; посади апарату суду)”(с.138). Виходячи із зазначеного, логічно вдається класифікація адміністративних процедур за ознакою посади у суді. Натомість авторка розширює перелік ознак класифікації, не обмежуючись суто ознакою посади. Такий підхід потребує додаткових пояснень.

4. У дисертації запропоновано систематизацію світового досвіду кадрового забезпечення діяльності судів, що є перспективними до імплементації: загальні положення щодо кадрового забезпечення діяльності судів; кадрове забезпечення діяльності судів у адміністративно-правовому розумінні; щодо кадрового забезпечення діяльності судів у широкому розумінні (с.214). У зв’язку з цим виникає питання щодо доцільності

обґрунтування та формулювання пропозицій щодо змін до законодавства, які мають бути прийняті.

Висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку виконаного дисертаційного дослідження, але спонукають до наукової дискусії

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.

Загалом є достатні підстави для висновку про те, що представлена на рецензування дисертація Виноградової Анастасії Іванівни на тему «Адміністративно-правові засади кадрового забезпечення діяльності судів в Україні» є самостійним комплексним дослідженням високо науково-теоретичного та практичного рівня, має аргументовані положення наукової новизни, відповідає вимогам, передбаченим Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44), має теоретичне та практичне значення

Представлена дисертаційна робота Виноградової Анастасії Іванівни на тему «Адміністративно-правові засади кадрового забезпечення діяльності судів в Україні» є завершеною, сформульовані у ній наукові результати містять елементи наукової новизни, які мають теоретичне і практичне значення для науки адміністративного права і процесу.

Дисертаційне дослідження відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), що затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями), наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами) «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи

про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами).

Авторка дисертації – Виноградова Анастасія Іванівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право.

Опонент:

**професорка кафедри фінансового
та податкового права**

**Державного податкового університету
Міністерства фінансів України**

докторка юридичних наук, професорка

Олена РЯБЧЕНКО

Державний податковий університет	
Підпис <i>Рябченко Олена</i>	засвідчую:
<i>Олена</i>	Учений секретар <i>Олена Сердюк</i>
"15"	04 2024 р.